

DROOGTE IN DE POLITIEK

*Herman Havekes**

■ Vorig jaar was extreem droog, hetgeen de Nederlandse watersector voor de nodige problemen stelde. Dit themanummer is aan de droogte van 2018 gewijd. In deze beschouwing staat de vraag centraal hoe de politiek zich ten aanzien van de droogte en de getroffen maatregelen en de gevolgen daarvan voor de verschillende maatschappelijke sectoren heeft opgesteld. Was men tevreden over de organisatie? Hoe oordeelde men over het gevoerde beleid en het operationele beheer? Heeft men de minister nog specifieke opdrachten meegegeven voor nieuwe situaties van watertekort?

Een aantal jaren geleden hebben Maarten Hofstra en Arjan Driesprong een artikel in dit tijdschrift geschreven over de droogte van het voorjaar van 2011 in een overigens behoorlijk nat jaar.¹ Eerlijk gezegd stond die droge periode niet meer scherp op mijn netvlies en zo zal het waarschijnlijk veel lezers vergaan. Dat is niet terecht. Volgens het KNMI was het voorjaar van 2011 het droogste en zonnigste ooit sinds de start van de meetreeks in 1901. Gemiddeld over het land viel 49 mm neerslag tegen 172 mm normaal. Dat was zelfs minder dan in het extreem droge jaar 1976 toen er in de voorjaarsmaanden 69 mm viel. In hun beschouwing stellen Hofstra en Driesprong vast dat droogte op landelijke schaal inzet en betrokkenheid van een groot aantal private en met name publieke partijen vergt. Gezien de veelheid aan betrokken belangen is vooral ook een goede afstemming tussen die partijen noodzakelijk. Dat geldt te meer waar het Nederlandse watersysteem een grote onderlinge verwevenheid en samenhang kent. De uitvoering in de praktijk moet dan ook in nauwe samenwerking tussen de diverse (publieke) spelers plaatsvinden om tot een zo optimaal mogelijke waterverdeling in droge perioden te komen. De auteurs bespreken de bestaande wettelijke voorzieningen, zoals de bekende verdringingsreeks (zie hiervoor artikel 2.1 Waterbesluit), de getroffen operationele maatregelen (peilopzet IJsselmeer, inzet Kleinschalige Wateraanvoer Midden-Holland (KWA) en de bestaande en nieuw ingestelde overlegstructuren (Landelijke Coördinatiecommissie Waterverdeling (LCW), nieuw ingestelde Management Team Watertekorten (MTW)) en

kijken daarbij ook terug naar eerdere droge jaren (1976 en 2003). De evaluatie van 2003 leerde dat met name de communicatie en het tijdig betrekken van relevante stakeholders beter had gekund en volgens auteurs zijn die lessen in 2011 goed verstaan. Al met al concluderen Hofstra en Driesprong dat Nederland een adequate organisatie kent voor het waterbeheer in droge perioden.

Dit artikel beschrijft de aandacht in de politiek voor de droge zomer van vorig jaar. Op welke wijze heeft de minister van I&W de Tweede Kamer geïnformeerd en hoe heeft de Tweede Kamer daarop gereageerd? In dat kader wordt achtereenvolgens stilgestaan bij de verschillende brieven die de minister aan de Tweede Kamer heeft gezonden en bij de uitkomsten van het plenaire debat van 13 februari 2019 en het Algemeen Overleg (AO) Water van 20 juni 2019. Afgerond wordt met enkele conclusies.

Brieven minister

Op 4 april 2019 informeerde de minister van I&W de Tweede Kamer over de droogte van 2018.² Zij opende haar brief met de constatering dat de zomer van 2018 uitzonderlijk droog was: het ging om een neerslagtekort zoals dat maar eens in de dertig jaar voorkomt, gecombineerd met langdurige zeer lage Rijnafvoer en historisch lage waterstanden. Die constatering ging gepaard met een compliment aan de waterbeheerders, die het met hun grote inspanningen gelukt was om de schade relatief beperkt te houden. Niettemin was die

* **Herman Havekes** werkt bij de Unie van Waterschappen en is lid van de redactie van dit tijdschrift.

schade volgens een voorlopige inschatting 0,5-2 miljard euro hoger dan in een gemiddeld jaar. Het algemene beeld is volgens de minister dat Nederland goed was voorbereid op de droogte. De maatregelen die de afgelopen jaren al waren genomen bleken goed te werken. Met name worden de KWA, het flexibel peilbeheer in het IJsselmeer en Slim Water Management van de gezamenlijke waterbeheerders genoemd. De minister concludeert dat de lessen van vorige droge perioden (zoals die van 1976 en 2003) ter harte zijn genomen. Niettemin waren er problemen, zoals de verzilting van het IJsselmeer en het Amsterdam-Rijnkanaal, de grondwaterstanddaling in het oosten en zuiden van het land en de effecten van de lage waterstand op de transportketen. Naast veel waardering over hoe de crisis is beheerst, zijn er ook leer- en aandachtspunten geïdentificeerd. De minister meldt opdracht te hebben gegeven om de crisisorganisatie te evalueren en een (tijdelijke) Beleidstafel Droogte te hebben ingesteld, die met voorstellen moet komen om de leerervaringen van deze droogte om te zetten in beleid. Op die manier is ons land nog beter voorbereid op het droogteseizoen van 2019 en daarna.

Die Beleidstafel Droogte (BD) bestaat – zo leert de brief – uit vertegenwoordigers van het ministerie van I&W, inclusief RWS, van LNV en EZK, het Interprovinciaal Overleg, de Unie van Waterschappen, drinkwaterkoepel Vewin, het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving, het Deltaprogramma en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. De BD presenteerde op 11 maart 2019 haar eerste rapportage met aanbevelingen. Die aanbevelingen worden door de betrokken organisaties herkend en gedeeld en zijn tevoren door een onafhankelijke wetenschappelijke commissie beoordeeld en als zinnig en consistent getypeerd. De rapportage is op 3 april 2019 vastgesteld in de Stuurgroep Water en de daarin vertegenwoordigde partijen (naast het ministerie zijn dit het IPO, de UvW, de VNG en de Vewin) hebben hun inzet toegezegd voor de uitvoering van de aanbevelingen.

De BD heeft allereerst geconcludeerd dat de wettelijke kaders waarin het handelen rondom droogte geregeld is, toereikend zijn. In overleg met de Stuurgroep Water is dan ook besloten om (vooralsnog) geen aanpassingen in wet- en regelgeving of bevoegdheidsverdeling door

te voeren. Wel wordt gezorgd voor meer helderheid in definities en beoogde toepassing van beleid en regelgeving, in het bijzonder waar het de prioritering van functies in de verdringingsreeks betreft. Ook zijn provincies en waterschappen verzocht om in 2019 een eerste regionale uitwerking van deze verdringingsreeks op te stellen, waarbij RWS haar kennis en ervaring zal inbrengen. Een tweede conclusie van de BD is dat de verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor grondwaterbeheer goed zijn belegd en voldoende mogelijkheden bieden voor maatwerk in situaties van (dreigend) watertekort. Een landelijke verdringingsreeks voor grondwater – de bestaande reeks ziet alleen op oppervlaktewater – wordt niet zinvol geacht gezien het relatief beperkte effect van grondwateronttrekkingen op de waterbalans ten opzichte van het effect van verdamping. Lokaal kan dit echter anders liggen. Het is daarom van belang dat de provincies onttrekkingen nabij kwetsbare, grondwaterafhankelijke natuur in kaart brengen en bepalen of maatregelen noodzakelijk zijn om onomkeerbare schade te voorkomen. Dit is maatwerk en vergt een afweging op regionaal niveau, waarbij er op gewezen wordt dat provincies nu reeds de bevoegdheid hebben om een verdringingsreeks voor grondwater in te stellen (zie artikel 2.9, tweede lid, Waterwet). Een derde aanbeveling van de BD vloeit direct voort uit het gegeven dat ons watersysteem nu vooral ingericht is op het zo snel mogelijk afvoeren van overtollig water. Dat systeem moet beter toegerust worden op het vasthouden en infiltreren van water, zodat het grondwater tijdens neerslagoverschotten tijdig kan worden aangevuld. In zoverre behoeft de eerder door de Commissie Waterbeheer in de 21^e eeuw bepleite trits vasthouden-bergen-afvoeren hernieuwde aandacht.³ Een vierde aanbeveling betreft nadere afspraken over verzilting en drinkwater. Er zal een beleidsregel worden opgesteld over hoe om te gaan met chloride in drinkwater en oppervlaktewater. De vijfde aanbeveling ziet op het IJsselmeer, de belangrijkste zoetwaterbuffer van ons land. Het Bestuurlijk Platform IJsselmeergebied (BPIJ) zal in samenspraak met alle betrokken partijen op korte termijn nieuwe werkafspraken maken over de waterverdeling van het IJsselmeer. Een zesde aanbeveling gaat over de gevolgen van droogte en lage waterstanden voor de scheepvaart. RWS zal worden gevraagd of het mogelijk is om over de waterdiepte van de Waal, Neder-Rijn,

Lek en IJssel in perioden van langdurige droogte voor een termijn van 6-8 weken verwachtingen af te geven. Ook zal de minister ervoor zorgen dat dit specifieke aspect op de agenda blijft staan van de relevante internationale gremia. De zevende en laatste aanbeveling gaat over het effect van emissies van chemische stoffen in geval van laag water. Om nut, noodzaak en uitvoerbaarheid van (verdergaande, de lozingseisen in vergunningen zijn al gebaseerd op de maatgevende lage afvoeren) debietafhankelijke lozingseisen voor (nieuwe) lozingsvergunningen te onderzoeken, wordt een pilot gestart.

Ten slotte meldt de minister in haar brief dat enkele operationele aanbevelingen van de BD door de uitvoeringspraktijk reeds met voortvarendheid worden opgepakt en benadrukt zij nog eens dat voor de uitvoering van genoemde aanbevelingen naast nationale inzet ook regionaal maatwerk nodig is. Onderlinge afstemming en samenwerking zijn in zoverre van groot belang. Ook de communicatievoorziening richting alle watergebruikers, waaronder burgers, krijgt extra aandacht. Voor de financiering van een en ander heeft de minister in goed overleg met de waterpartners uit het Deltafonds een bedrag van 7 miljoen euro beschikbaar gesteld. Zij eindigt haar brief positief door het uitspreken dat zij verheugd is hoe alle water- en vaarwegbeheerders met elkaar de handen ineen hebben geslagen tijdens de droogte van 2018. Met waardering ziet zij alle betrokken partijen op dezelfde voet doorgaan en met de uitkomsten van de BD hebben we de instrumenten in handen om dit op goede wijze invulling te geven. Najaar 2019 zal de BD een eindrapportage uitbrengen.

Nog geen vier weken later stuurde de minister een nieuwe brief waarin zij de Tweede Kamer informeert over de resultaten van de door haar in de vorige brief aangekondigde "Evaluatie Crisisbeheersing Watertekort 2018".⁴ Die evaluatie betreft nadrukkelijk een procesevaluatie en heeft dus geen betrekking op de tijdens de droogteperiode getroffen maatregelen. De evaluatie is in de periode van januari tot en met maart 2019 uitgevoerd door een samenwerkingsverband van Berenschot en Arcadis en ziet op de crisisbeheersing tijdens de droogteperiode van 2018.⁵ Daarbij zijn

ervaringen in beeld gebracht en is gekeken naar het Landelijk Draaiboek Waterverdeling en Droogte, het Handboek Crisisbeheersing I&W en het Nationaal Handboek Crisisbesluitvorming. De evaluatie betreft de periode van 10 april 2018 tot en met 27 september 2018, het moment van afschaling tot niveau 1 (geel). De periode van 27 september tot en met 20 december (afschaling tot niveau 0, groen) is omwille van een tijdige afronding van de evaluatie met het oog op de start van het droogtesezoen in 2019 niet meegenomen.⁶ Doordat de evaluatie, ook al is het een procesevaluatie, in een reconstructie van het crisioverleg en de getroffen maatregelen en communicatie voorziet en mede gebaseerd is op een enquête, interviews en groepsgesprekken met direct betrokkenen uit de crisiskolom en vertegenwoordigers van belanghebbende maatschappelijke organisaties, is kennisneming daarvan buitengewoon leerzaam.

In haar brief stelt de minister met overduidelijke tevredenheid vast dat de landelijke crisisorganisatie, die nog eens kort toegelicht wordt in de brief, gezien deze evaluatie tijdens de droogteperiode 2018 succesvol en in goede samenwerking heeft geopereerd. In combinatie met de eerste resultaten van de BD constateert zij dan ook dat Nederland in 2018 goed was voorbereid op de droogte. Alle partijen hebben waardering voor de manier waarop de droogteperiode is aangepakt. Op grond van een online-enquête is vastgesteld dat bijna 90% van de betrokkenen de crisisbeheersing, alles overziend, als voldoende of goed waardeerde. Bijna 70% van de respondenten vond de voorbereiding voldoende of goed en 90% van hen gaf aan voldoende of veel vertrouwen te hebben in de voorbereiding op een watertekort in de toekomst. Betrokken partijen in de crisisteams konden elkaar goed vinden, hebben met grote inzet goed samengewerkt en zijn gezamenlijk tot maatregelen en oplossingen gekomen. Ook over de rol van de LCW oordeelt de evaluatie positief, de periodiek uitgebrachte Droogtemonitor is als gezaghebbend ervaren. De bestuurlijke inrichting van het waterbeheer in Nederland is complex – zo meldt de evaluatie – maar is volgens de minister goed ingebed in de landelijke crisisorganisatie. Ook zijn oordeels- en besluitvorming binnen de crisisorganisatie waterverdeling goed op elkaar aangesloten.

Als altijd resulteerde de evaluatie ook in een aantal aandachtspunten en direct daaruit voortvloeiende aanbevelingen, die de minister kort toelicht en samen met de betrokken crisisorganisaties en relevante maatschappelijke partijen gaat oppakken. Concreet gaat het om de navolgende vijf aanbevelingen:

1 Verbeter het informatiemanagement bij de beheersing van watertekort en droogte en denk aan een vorm van stakeholdersoverleg

De evaluatie leert allereerst dat de informatie-uitwisseling soms versnipperd en vertraagd was. De minister zegt toe dat operationele informatie in een volgende droogteperiode sneller zal worden teruggekoppeld aan de crisispartners. De LCW pakt dit op er worden daartoe momenteel reeds maatregelen genomen en afspraken gemaakt. In de tweede plaats gaat het om het raadplegen en informeren van publieke en maatschappelijke partijen op verschillende niveaus. De minister acht dit de verantwoordelijkheid van alle individuele crisispartners op regionaal en landelijk niveau. Zij acht het van belang om al tijdens de zg. koude fase, die voorafgaat aan een periode van droogte, onderling afspraken te maken over de wijze waarop dit kan gebeuren. In de derde plaats gaat het om betrokkenheid van de drinkwaterbedrijven, zodat de kennis over drinkwater in de crisisorganisatie geborgd is. Hiertoe is in de afgelopen droogteperiode de Vewin op uitnodiging vertegenwoordigd geweest in het MTW. Voor de toekomst krijgt deze koepelorganisatie een structurele plaats in de LCW en het MTW, waarmee de minister tevens invulling zegt te geven aan een aangehouden kamermotie.⁷

2 Vergroot de bekendheid met de rol- en taakverdeling van crisisteams bij waterbeheerders en zeker bij maatschappelijke partijen

De minister geeft aan dat de individuele crisispartners tijdens de start van ieder droogteseizoen in hun gesprekken met deze partijen de rol- en taakverdeling van crisisteams zullen toelichten. Zij zullen daarbij verwijzen naar de website van de Helpdesk Water, waar hierover uitgebreide informatie is te vinden. Het Watermanagementcentrum Nederland (WMCN) zal voorts worden gevraagd cursusmateriaal te ontwikkelen en ter beschikking te stellen.

3 Zorg binnen de crisisorganisatie voor een goede afstemming tussen de generieke crisiskolom,⁸ de crisiskolom I&W en de crisiskolom waterverdeling en droogte⁹

De minister stelt vast dat de samenwerking en afstemming tussen de diverse crisiskolommen in de afgelopen periode van watertekort goed verlopen is. Wel zal de precieze rol- en verantwoordelijkheidsverdeling tussen de diverse crisiskolommen nog verduidelijkt worden.

4 Breng de personele capaciteit van de crisisorganisatie op niveau in geval van een lang durende crisisaanpak

De minister merkt op dat de crisispartners de conclusie uit de evaluatie herkennen dat de lange periode van watertekort en droogte veel van de betrokken medewerkers in de crisisorganisatie gevraagd heeft. De inzet is in aanloop naar een eventuele nieuwe periode van droogte nog steeds verhoogd. De crisispartners zien het als hun taak te borgen dat taken, verantwoordelijkheden en capaciteiten van hun medewerkers in balans zijn.

5 Ontwikkel de crisisorganisatie verder door

In de afgelopen droogteperiode was de communicatie primair gericht op de waterverdeling, omdat hier de meeste mogelijkheden voor het treffen van maatregelen bestaan. De respons op de droogte-effecten was, zo merkt de minister op, in de landelijke crisisorganisatie onvoldoende geborgd. Dit punt wordt opgepakt door het MTW en de LCW en in een volgende droogteperiode zal de communicatie, naast de waterverdeling, ook expliciet de effecten van droogte en hitte op grondwater en waterkwaliteit betreffen. Ook de aandacht voor regionale verschillen (hoge zandgronden) zal explicieter in de aandacht komen te staan. Bovendien wordt nagegaan welke informatiemiddelen nog ontbreken en ontwikkeld moeten worden voor bewustwording en zal het Landelijk Draaiboek Waterverdeling en Droogte op de in de evaluatie aangegeven punten worden aangepast.

Debatten Tweede Kamer

Op 13 februari 2019 vond een eerste, plenair, debat plaats met de ministers van I&W en LNV.¹⁰ Dit debat was een eerste inleidende beschouwing, nog voordat

de minister eerdergenoemde brieven aan de Tweede Kamer had gezonden. Het resulteerde in enkele meer algemene vragen en stellingnames, die deels uitmondten in een aantal moties. De heer De Groot (D66) stelde naar aanleiding van de droogte de veenweideproblematiek aan de orde. De heer Geurts (CDA) vroeg om scenario's voor het geval zich in het voorjaar opnieuw een droogteperiode zou voordoen. Mevrouw Bromet (GroenLinks) vroeg om aandacht voor de drinkwaterwinning en waterberging. In haar ogen zou de sponswerking van het Nederlandse watersysteem moeten worden hersteld. Meer bergen in plaats van pompen dus. Ook zij wees op de veenweideproblematiek. Door de oxidatie van het veen vindt een enorme CO₂-uitstoot plaats. De heer Dijkstra (VVD) vroeg welke lessen de minister uit de droogte had getrokken en attendeerde op de verzilting en de gevolgen van de droogte voor de scheepvaart. Mevrouw Van Brenk (50Plus) informeerde eveneens naar de leerpunten van de droge zomer en drong er op aan ook de drinkwaterbedrijven in het crisisoverleg te laten participeren. Ook wees zij op het belang van debietafhankelijke lozingsvergunningen. De heer Van Aalst (PVV) wilde meer aandacht voor de effecten van de verdringingsreeks voor bedrijven. De heer Stoffer (SGP) betreurde het ten slotte dat, anders dan hun Vlaamse collega's, de Nederlandse boeren geen compensatie voor hun droogteschade hadden ontvangen.

De minister van I&W benadrukte in haar reactie dat Nederland goed was voorbereid en dat er in het algemeen goed is samengewerkt en opgetreden tijdens de droogteperiode. De situatie was extreem, bij Andijk lagen zelfs schepen klaar om vanwege de verzilting van het IJsselmeer zo nodig drinkwater per schip aan te voeren.¹¹ De minister wees er voorts op dat er onderzoek liep en dat de uitkomsten daarvan zouden worden gedeeld met de Tweede Kamer. Van haar kant ging de minister van LNV kort in op de gevolgen van de droogte voor de landbouw en de natuur, op de Brede Weersverzekering voor agrariërs en op de veenweideproblematiek.

Op 20 juni 2019 vond vervolgens het reguliere Algemeen Overleg (AO) Water plaats, waarin naast een groot aantal andere onderwerpen ook de droogte van 2018 aan de orde kwam. Kort voor dit AO had de minister de Tweede Kamer

nog nader geïnformeerd.¹² In deze brief wees de minister er allereerst op dat de BD verder werkt aan een aantal acties en dat besluitvorming over haar eindrapportage zal plaatsvinden in de Stuurgroep Water van 11 december 2019. De Tweede Kamer zal hier eind 2019 over worden geïnformeerd. Voorts wees zij er op dat reeds uitvoering was gegeven aan enkele eerder aangekondigde acties zoals het opstellen van een Handleiding verdringingsreeks en een Handleiding Chloride. Voorts is door de provincies en de water- en natuurbeheerders een werkklaar opgesteld voor de kwetsbare natuurgebieden ("Categorie 1 Natuur" in de verdringingsreeks). Ook zal een pilot worden uitgevoerd om nut, noodzaak en uitvoerbaarheid van verdergaande debiet-afhankelijke lozingsseisen voor (nieuwe) lozingsvergunningen te onderzoeken. Ook het internationale aspect van droogte zal nadrukkelijk aandacht blijven krijgen. Binnen het Deltaprogramma Zoetwater zal, zoals hiervoor reeds gemeld, 7 miljoen euro beschikbaar worden gesteld voor enkele korte termijn droogtemaatregelen, zoals peiloptimalisatie, water conserveren op perceelsniveau en water vasthouden op gebiedsniveau in de Hoge Zandgronden, het tegengaan van verzilting en het verbeteren van de kennisbasis. In het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie zullen ten slotte de gevolgen en structurele maatregelen voor droogte in bebouwd en landelijk gebied worden geagendeerd. Daarbij zal de inzet op sponswerking in bebouwd gebied worden geïntensiveerd.

Kennelijk was de Tweede Kamer onder de indruk van de door de minister getroffen en aangekondigde maatregelen (instellen Beleidstafel Droogte, externe evaluatie van crisisorganisatie, betrekken drinkwaterbedrijven bij crisisbeheer, opstellen Handleidingen Verdringingsreeks en Chloride, uittrekken van geld voor enkele concrete droogteprojecten, agenderen droogte bij internationale partners etc.). Tijdens het AO Water werden weliswaar nog enkele punten gemaakt, maar in het algemeen bestond waardering voor de daadkrachtige opstelling van de minister. Ook richting waterbeheerders werd door verschillende fracties expliciet een compliment uitgesproken voor hun optreden tijdens de droogteperiode van 2018, waaraan direct werd toegevoegd dat voor de toekomst alertheid geboden blijft. Naast deze algemene inbreng vroeg de heer De Groot (D66) nog naar van

wie het grondwater nu eigenlijk is. In zijn ogen is dat namelijk vogelvrij. De heer Geurts (CDA) vroeg aandacht voor de positie van kapitaalintensieve gewassen in de verdringingsreeks. Spreker maakt zich er zorgen over dat de gehele aardappeloogst door droogteschade verloren gaat. Mevrouw Kröger (GroenLinks) wilde weten hoe we nu beter water gaan bergen en samen met mevrouw Van Brenk (50Plus) drong zij opnieuw aan op het debietafhankelijk maken van lozingsvergunningen. De minister kon genoemde opmerkingen eenvoudig pareren door te wijzen op de nog lopende acties van de BD en de maatregelen die zij al getroffen had.

Conclusies

Uit deze beschouwing over droogte in de politiek blijkt dat Nederland in het algemeen goed is voorbereid op perioden van droogte. De betrokken waterbeheerders weten wat van hen wordt verwacht en werken onderling goed samen. De crisisorganisatie is dus op orde, maar uit de waardevolle externe evaluatie zijn enkele verbeterpunten voortgekomen. De Beleidstafel Droogte zal mogelijk met meer aanbevelingen komen. Onduidelijkheden in de verdringingsreeks zijn aangepast en is er een Handleiding Chloride opgesteld. Ook is er geld uitgetrokken voor enkele korte termijn droogteprojecten, al houdt dat bedrag bepaald nog niet over. De droogte zal ten slotte ook intensief met onze buurlanden worden besproken.

Alles tezamen maakt dit een solide indruk. De watersector staat paraat, de minister toont zich slagvaardig en de politiek onderkent het belang van een stevig droogtebeleid, is nieuwsgierig en houdt de minister scherp. Dit wekt vertrouwen. Dat is ook nodig, want in de praktijk zal het nog niet meevallen om – zoals de beleidstafel Droogte heeft aanbevolen – ons waterbeheer, dat eeuwenlang toch vooral gebaseerd is geweest op het wegpompen van water, te veranderen in een systeem dat veel meer op het vasthouden van water is ingericht. Ook het voorkomen en tegengaan van de gevolgen van droogte is een vorm van klimaatadaptatie en zal geld kosten. Als daarbij bedacht wordt dat de schade door (extreme) droogte doorgaans hoger is dan de schade door wateroverlast, lijkt dat geld dus op voorhand goed besteed.

- 1 Maarten Hofstra en Arjan Driesprong, *Omgaan met Droogte in een Nat Jaar*, Water Governance 2/2011, p. 28-37.
- 2 Kamerstukken II, 2018-2019, 27 625, nr. 468. De minister had de Tweede Kamer overigens regelmatig op de hoogte gehouden van relevante ontwikkelingen tijdens en na de droogte, zie Kamerstukken II, 2018-2019, 27 625, nrs. 450-453 en 457.
- 3 Zie voor de aanbevelingen van deze naar aanleiding van de extreme regenval van 1998 ingestelde commissie en haar eindrapport *Waterbeleid voor de 21^e eeuw. Geef water de ruimte en de aandacht die het verdient*, Den Haag 2000, de beschouwing van Maarten Hofstra, *Van 1993 tot nu. Enkele observaties van beleidsontwikkelingen in het waterbeheer*, Tijdschrift voor Waterstaatsgeschiedenis 2018, nr 1/2, p. 24-46, in het bijzonder p. 41-43.
- 4 Kamerstukken II, 2018-2019, 27 625, nr. 469.
- 5 *Evaluatie Crisisbeheersing Watertekort 2018. Rapport procesevaluatie*, Berenschot en Arcadis, 2 april 2019.
- 6 Uit deze data komt tegelijkertijd goed naar voren dat de droogteperiode in 2018 lang heeft geduurd.
- 7 Motie Van Brenk (50PLUS), Kamerstukken II, 2018-2019, 27 625, nr. 466.
- 8 Het betreft hier de kolom van de nationale crisisorganisatie op basis van het Nationaal Handboek Crisisbeheersing.
- 9 Dit blijft in calamiteuze situaties kennelijk een terugkerend punt. Ook in het onderzoek van het Crisis Onderzoek Team van de Universiteit Leiden *Extreme regen 1998. Schurende ketens binnen het openbaar bestuur* van medio 1999 was één van de belangrijkste conclusies en aanbevelingen dat de afstemming tussen de algemeen-bestuurlijke keten en de functionele (water)keten verbetering behoeft.
- 10 Debat over omgaan met de gevolgen van aanhoudende droogte, Handelingen 13 februari 2019, TK 53-8.
- 11 In dat geval zouden oude tijden in ere zijn hersteld. Vroeger werd Amsterdam per schip van drinkwater uit de Vecht voorzien. Zie Jaffe Vink, *Holy Shit!*, Amsterdam 2018, p. 39-45.
- 12 Kamerstukken II, 2018-2019, 27 625, nr. 472.